

Володимир СЕЛЕВКО,
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри права
Національного аерокосмічного університету
«Харківський авіаційний інститут»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9543-4981>
e-mail: v.selevko@khai.edu

DOI: <https://doi.org/10.32620/pls.2025.8.34>

ПОЗАСУДОВІ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація. Розглянуто Закон України «Про санкції» в контексті позасудового обмеження прав громадян України під час воєнного стану. Приділено увагу прецеденту накладання санкцій на громадян України. Запропоновано застосовувати принципи правосуддя щодо громадянина України відповідно до чинного законодавства з дотриманням прав людини, а також привести Закон України «Про санкції» у відповідність до правового поля України у сфері кримінального права.

Ключові слова: санкції, обмежувальні заходи, позасудовий процес, правосуддя.

Усвідомлюючи потребу невідкладного та ефективного реагування на наявні і потенційні загрози національним інтересам і національній безпеці України, включаючи ворожі дії, збройний напад інших держав чи недержавних утворень, завдання шкоди життю та здоров'ю населення, захоплення заручників, експропріацію власності держави, фізичних та юридичних осіб, завдання майнових втрат та створення перешкод для сталого економічного розвитку, повноцінного здійснення громадянами України належних їм прав і свобод, У 2014 році був прийнятий Закон України «Про санкції», відповідно до ст.1 якого визначається мета нормативного акту, а саме: захист національних інтересів, національної безпеки, суверенітету і територіальної цілісності України, протидії терористичній діяльності тощо можуть застосовуватися спеціальні економічні та інші обмежувальні заходи [1].

Відповідно до п. 2 ст.1 Закону санкції можуть застосовуватися з боку України відносно іноземної держави, іноземної юридичної особи, юридичної особи, яка знаходиться під контролем іноземної юридичної особи чи фізичної особи-нерезидента, до іноземців, осіб без громадянства, суден, повітряних суден, а також суб'єктів, які здійснюють терористичну діяльність, а санкції у вигляді позбавлення державних нагород – проти будь-яких нагороджених осіб.

Інститут позасудового застосування санкцій у світовій практиці є частиною обмежувальних заходів, що спрямовані на запобігання міжнародних злочинів та грубих порушень прав людини. Це інструмент здійснення тиску на національному та міжнародному рівні, який охоплює різні види санкцій: дипломатичні, секторальні, економічні, персональні, ембарго тощо. Проте під час аналізу ситуації в Україні та

реалізації вимог національного законодавства викликає питання щодо персональних санкцій щодо громадян України. Так, відповідно до п.1,ч.1 ст.3 підставами для застосування санкцій є: дії іноземної держави, іноземної юридичної чи фізичної особи, інших суб'єктів, які створюють реальні та/або потенційні загрози національним інтересам, національній безпеці, суверенітету і територіальній цілісності України, сприяють терористичній діяльності та/або порушують права і свободи людини і громадянина, інтереси суспільства та держави, призводять до окупації території, експропріації чи обмеження права власності, завдання майнових втрат, створення перешкод для сталого економічного розвитку, повноцінного здійснення громадянами України належних їм прав і свобод. Саме формулювання «дії інших суб'єктів» потребує чіткого визначення, до якої категорії вони належать: чи тільки, наприклад, до дій фізичної особи іноземця, чи це може бути також і громадянин України? Відтак у разі застосування такого формулювання до громадянина України відповідно до ст.4 Закону України «Про санкції» викликає питання щодо порушення Конституційних прав.

Ст. 64 Конституції України встановлює, що права і свободи людини і громадянина можуть бути обмежені в умовах воєнного або надзвичайного стану із зазначенням строку дії цих обмежень [2]. Відповідно до Ст. 55. Конституції України права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Рішення щодо застосування скасування та внесення змін до санкцій приймається Радою національної безпеки та оборони України та вводиться в дію указом Президента України ст. 5 Закону України «Про санкції» [1], виходячи з того, що РНБО України відповідно до ст. 107 є координаційним

органом з питань національної безпеки і оборони при Президентові України і не є частиною правосуддя [2].

На відміну від кримінального переслідування, санкції мають політичну мету: обмежити вплив фізичних чи юридичних осіб, змусити їх припинити порушення чи утриматися від вжиття певних дій, виходячи з того, що основні цілі застосування санкцій відрізняються від цілей кримінальної юстиції. Застосування санкцій без дотримання стандартів прав людини створює ризику того, що рішення про застосування обмежень може бути поставлене в ряд з кримінальними санкціями в обхід відповідного механізму правосуддя.

Відтак у разі звинувачення громадянина України в діях, які загрожують національній безпеці, слід притягати до кримінальної відповідальності за ст. 110, 110-2, 111 Кримінального кодексу України [3]. На сьогодні поточна практика накладення санкцій втручається у сферу кримінального права, хоча формально не має на це повноважень.

Звідси пропозиція, по-перше, вдосконалити механізм застосування санкцій, який має передбачати зрозумілість причин та критерії застосування таких обмежень, що дозволить застосувати індивідуальний підхід під час реалізації загальних положень законодавства, по-друге, забезпечити не формальний, а реальний судовий контроль та дотримання прав людини у разі накладання персональних санкцій на громадян України, по-третє, привести Закон України «Про санкції» у відповідність до правового поля України у сфері кримінального права.

Бібліографічні посилання

1. Про санкції: Закон України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-18/conv#n77>

2. Конституція України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4664>

3. Кримінальний кодекс України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n690>

V. Selevko

Extrajudicial restrictions of the rights of citizens of Ukraine during martial state.

Abstract: The Law of Ukraine "On Sanctions" is considered in the context of extrajudicial restriction of the rights of citizens of Ukraine during martial law. Attention is paid to the precedent of imposing sanctions on citizens of Ukraine. It is proposed to apply the principles of justice to a citizen of Ukraine in accordance with the current legislation with respect for human rights, as well as to bring the Law of Ukraine "On Sanctions" into line with the legal field of Ukraine in the field of criminal law.

Keywords: sanctions, restrictive measures, extrajudicial process, justice.

Зразок для цитування:

Селевко В. Позасудові обмеження прав громадян України під час воєнного стану. Пропілеї права та безпеки, 2025. №8. С. 148-149. DOI: <https://doi.org/10.32620/pls.2025.8.34>.